

В. С. Прокопчук
м. Кам'янець-Подільський

СЕЛО МИНЬКІВЦІ В ДОСЛІДЖЕННЯХ Г. Д. ГАВІНЧУКА

У статті простежується життєвий шлях і вперше досліджується творчий доробок краєзнавця 60-х років минулого століття Григорія Даниловича Гавінчука з Миньківців Дунаєвського району, що на Хмельниччині.

Ключові слова: краєзнавець, дослідження, Миньківці, краєзнавчий нарис, стаття, І. Мархоцький, «Миньковецька держава».

Звернення до особи Григорія Даниловича Гавінчука не випадковим. Він є автором краєзнавчого нарису про Миньківці, який найповніше відобразив минуле і тогочасне колишнього центру так званої «Миньковецької держави» Ігнація Мархоцького, згодом, у радянські часи, – райцентру, довівши дослідження до середини 60-х років [21, с.259]. Він був одним із перших, а то і єдиним, хто на зламі 50-60-х років, особливо на початковому етапі роботи з підготовки нарисів і довідок до «Історії міст і сіл Української РСР. Хмельницька область», став літописцем Миньківців.

На жаль, його життя і краєзнавча діяльність досліджені недостатньо. 2003 року, готуючи науково-краєзнавчу конференцію «Дунаївці на зламі тисячоліть: минуле й сьогодення» до 600-річчя першої згадки про місто, автор цієї статті, тоді голова Дунаєвської районної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, звернувся до колег – учителів Миньковецької середньої школи з проханням підготувати матеріал про Г.Д. Гавінчука. Відгукнулася А.В. Сливка, написавши півторасторінкову довідку, яка ввійшла до 3-го випуску наукового збірника «Дунаєвщина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій» [23]. Згодом на її основі невеликий довідковий матеріал про Григорія Даниловича був включений, але вже з фотопортретом, до бібліографічного довідника «Дунаєвщина в іменах» [17]. Звичайно, і перша, і друга публікації не вичерпували багатого на події життя і, особливо, краєзнавчої діяльності одного із зачинателів краєзнавчого руху на Миньковеччині. Працюючи над історією краєзнавчого руху на Поділлі, вводячи в обіг все нові факти, я не міг зупинитися на зробленому тим більше, що в Миньківцях, а віднедавна у Дунаївцях по вул. Польовій, 5, проживає його син Михайло Григорович, інженер, досить обізнана і комунікабельна людина, колишній миньковецький колгоспний механік та його дружина учителька Ніна Михайлівна. Зустріч з сином, передані ним документи і матеріали, повідані факти склали джерельну базу цієї розвідки, мета якої полягає в дослідженні життя, педагогічної і управлінської діяльності, краєзнавчого доробку Г.Д. Гавінчука.

Народився він 26 березня 1908 року в селі Сивороги тоді Ушицького повіту Подільської губернії. Батьки – хлібороби Данило і Лукерія Гавінчуки мали шестеро дітей, прогодувати яких за рахунок півторадесятинного наділу було не просто. Мусили працювати всі, найбільше – старший Григорій.

Тяга до знань привела дітей до місцевої початкової школи. Щоб продовжити навчання в Ушицькому двокласному училищі, Григорій змушений був допомогти батькові набити каменю, випалити вапницю і на отримані за продане вапно гроші одягнутися, найняти квартиру в Ушиці. Закінчення училища дало не тільки суму знань, а й право бути учителем початкової школи.

У радянські часи навчався в Миньковецькій семирічці, Новоушицькій профшколі і за два роки здобув професію токаря, право працювати на верстах з металом – і деревообробки, що з часом не раз визначало його місце в житті.

Коли 1928 року призвали на дійсну службу, як фахівець токарної справи попав у танковий полк. 1929 року, коли гомінданівські війська напали на китайську чаньчунську залізницю, більш відому як Китайсько-Східна або Харбінська залізниця, збудована Росією у 1893-1903 рр., Григорій Гавінчук взяв участь у бойових діях, в результаті яких нападник був відкинутий на попередні позиції. Це була перша із трьох воєн, в яких йому випало брати участь.

1929 року, після демобілізації, отримав призначення на посаду учителя початкової школи в с. Куча Новоушицького району. Наступного року перебрався в Бородянський район, поближе до Києва, де планував отримати вищу педагогічну освіту. Його планам судилося збутися – у педінституті опанував фах учителя фізики і астрономії, одночасно працюючи в школі. На останньому курсі пройшов військово-польові збори, отримав звання лейтенанта-артилериста. Більш-менш досконало вивчив польську мову, 1938 року побував у Польщі. А 29 червня 1939 року молодий учитель вже був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Його очікував кар'єрний успіх, але почалася радянсько-фінська війна і лейтенант запасу Г.Д. Гавінчук на посаді комісара батальйону спецпризначення розпочав свою другу воєнну епопею.

Лижники – спецпризначенці воювали по тилах противника, щоразу ризикуючи потрапити в оточення. Григорій Данилович не раз згадував, як кров лилася рікою. 7-ма Чернігівська і 44-а Київська стрілецькі дивізії майже повністю полягли в снігах Фінляндії. Загалом, як пізніше виявилось, втрати радянської сторони склали 430 тис. (126875 убитими та померлими від ран, 264908 – пораненими й обмороженими, 39369 – пропали безвісти. До речі, втрати фінів були майже в сім разів меншими (21396 – вбитими, 43557 – пораненими, 1434 – пропали безвісти) [19, с.46]. Здебільшого солдати ставали заручниками бездарності застрашеного репресіями командування. Одне життя явно врятував лейтенант Г.Д. Гавінчук. Старшину, який доставив оточеному підрозділу каністри із замерзлою рідиною, звинуватили в крадіжці спирту, розбавленні його водою. Скороспіло особісти присудили його до розстрілу. Однак фізик Г.Д. Гавінчук довів, що при температурі мінус 43 спирт може цілком замерзнути і так врятував засудженого від розправи. Безжальність тоталітарної системи ілюструє і той факт, що всіх 5175 полонених червоноармійців і 293 офіцерів, що повернулися в СРСР, було відправлено в табори, 232 командири розстріляні [19, с.46].

Григорій Данилович вижив, старшим лейтенантом повернувся в Бородянку, де його чекала дружина та маленькі дочки Світлана й Еліса, очолив Бородянську середню школу.

Тут застала нова, вже третя по ліку війна. Дружина з дочками евакуювалась в Алтайський край, де проживала тітка, всю війну працювала фельдшером, ростила діток, молилася за чоловіка. А Григорій Данилович попав в артилерію, у батарею сорокап'яток. Солдати з гіркою називали ці гармати «Смерть артиллериста» або «Прощай, Батьківщино». 1941 рік – оборонні бої, розгромлені підрозділи, відступ на схід, у ході якого доводилося не стільки воювати, скільки ховатись від німців. Втратили гармати, із 47 службовців дивізіону залишилося менше десятка. Прапором дивізіону обмотали старшину й рухались у напрямку Дону.

Згодом у своїх спогадах – щоденнику Григорій Данилович повідав трагізм відступу Сальськими степами, пробивання до своїх. Німці йшли колонами, а патрулі на мотоциклах нищили по польових дорогах, ганяючись на-

віть за окремими бійцями. Як тільки десь появлявся ворожий літак чи долинав гул моторів, ховалися де хто міг: у лісах, посадках, кущах, ярах. Гітлерівці викошували автоматними чергами не те, що людей, а й куші. Того літа стояла страшенна спека. Якщо води не було, пили й сечу, аби гасити спрагу, підтримувати водний баланс організму. З настанням сутінок починали рух на схід.

До своїх долучилися аж у районі Сталінграда. Спочатку командував інженерним підрозділом, будував укріплення для 62-ої армії. Коли почалися запеклі бої, перевели в артилерію, до тих самих сорокап'яток. Артилерія вищого калібру була з-за Волги, сорокап'ятки були в перших рядах.

Бої були щоденні і, здавалося, безкінечні. Притиснуті до Волги радянські бійці стояли на смерть. Не раз вступав у рукопашні бої. Із свіжоперекинутих повнокровних дивізій на Мамасовому кургані за 2 дні залишилися одиниці. Німці скидали й півтонні бомби. Двічі був контужений. Їжа поступала в ряди-годи, її скидали навіть з літаків, що проривалися з-за Волги, нерідко продукти попадали до німців. А коли Волга замерзла, з постачанням стало ще гірше. Якимось чудом інтенданту дивізії вдалося доставити шоколад, а ще – горілку, 25 г шоколаду в день і стопка горілки рятували від опухання. Дії інтенданта визнали героїчними, і він був нагороджений орденом Леніна – найвищим орденом держави.

В одному з боїв залишився сам проти трьох німецьких танків і 18 піхотинців. Глянув вліво – вправо – ані душі. Вихід був один: або боротись, або чекати смерті. Кількома пострілами з сорокап'ятки підбив танк, з автомата вдарив по піхоті. Потім побачив, як запалав ще один танк – спрацювали сусіди. А третій дав задній хід. Так тримали оборону, поки спільними зусиллями кількох фронтів не була розгромлена армія генерал-фельдмаршала Паулюса.

За Сталінград отримав медаль «За оборону Сталінграда». Син зберіг посвідчення, підписане командуючим військами 7 гвардійської армії (64-ої) генерал-лейтенантом М.С. Шумиловим: «За участие в героической обороне Сталинграда гвардии старший лейтенант Гавинчук Григорий Данилович указом Президиума Верховного Совета СССР от 27 декабря 1942 года награжден медалью «За оборону Сталинграда». Медаль за номером А № 01260 вручили 11 травня 1943 року.

Надалі була відпустка, Курська друга. Ворог відстежував рух наших частини. Німецька рама якось скинула листівки з погрозою гвардійцям – захисникам Сталінграда. Мовляв, ми вам, сталінградським головорізам, влаштуємо наш Сталінград...

Після перемоги на Курській дузі почалося формування Першої польської армії. Капітан Г.В. Гавінчук, знаючи польську, був направлений в її ряди. Спочатку очолив батарею окремого протитанкового дивізіону, йшов з гарматами майже в рядах піхоти, не раз відбиваючи контратаки німецьких танків і піхоти, сприяючи швидкому просуванню наших бійців.

Згодом був підвищений – став начальником штабу дивізіону. Не раз проявляв ініціативу, винахідливість у боях, виводячи артилерію на пряму наводку. За час служби в штабі підготував для протитанкової артилерії армії більше 150 молодших командирів. Дисциплінований і наполегливий капітан Г.Д. Гавінчук був призначений помічником начальника штабу артилерії, а незабаром – начальником відділу кадрів артилерії 1 армії Війська Польського. Брав участь у боях за Варшаву, Померанський вал, за Берлін. За проявлену ініціативу ледь не поплатився життям.

На Зеєловських висотах німці побудували міцну систему укріплень, у тому числі й ДОТи. Капітан Г.Д. Гавінчук запропонував розібрати гармати, винести на дах п'ятиповерхівки, щоб звідти вдарити по висотах. Зрозуміло, якщо б німці отямилась і зрозуміли звідки ведеться вогонь, це загрожувало великими ма-

теріальними і людськими втратами. Дозволу на операцію не отримав, тому пішов на ризик, сподіваючись, що німці не встигнуть зреагувати. Так і сталося – 2 ДОТи, які найбільше дошкуляли піхоті, були знищені. Але за порушення наказу начальник артилерії розпорядився віддати його під суд. Виручив польський генерал. «Та його нагородити треба за винахідливість, за врятування сотень життів атакуючих висоти бійців,» – аргументував свою позицію. Цим і закінчилося. А в Берліні, на рехстазі, можливо неподалік підпису ще однієї миньківчанки фронтової медсестри Надії Скобелевої, поставив і свій автограф.

16 липня 1945 року був представлений до ордена Вітчизняної війни I ст., нагородний підписав начштабу артилерії Першої армії полковник Криштофович. А 25 серпня того ж року наказом головнокомандуючого Групи радянських окупаційних військ у Німеччині «від імені Президії Верховної Ради Союзу РСР за зразкове виконання бойових завдань командування на фронті боротьби з німецькими загарбниками і проявлену при цьому доблесть і мужність» був нагороджений вказаним орденом [2].

13 вересня 1945 року полковник Криштофович, вже виконуючий обов'язки командуючого артилерією 1-ої армії Війська Польського, клопотав про орден Червоного Прапора [1]. Крім орденів отримав і 2 медалі: «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.»).

До радянських державних нагород додалися і польські. 1 жовтня 1945 року капітан Г.Д. Гавінчук отримав Срібний хрест заслуги, 23 лютого 1946 року – другий. А також знак «Грюнвальд-Берлін. 1410–1945» та медаль «За Варшаву».

Службу продовжував у Варшаві. Приїжджав у відпустку, односельчани з цікавістю розглядали його польський однострій, конфедератку, нагороди, особливо – польські.

Треба було визначатись, як бути далі. Поляки пропонували продовжити мілітарну кар'єру у Війську Польському, а рідні кликали додому. Вибрав останній варіант. 1946 року повернувся в Україну. Почав з посади учителя Великожванчицької середньої школи. У Великому Жванчику 1947 року народився син Михайло.

А вже 1948 року був запрошений на посаду заступника голови Новоушицького райвиконкому. Зусилля докладав до відновлення колгоспів, підприємств, закладів освіти, культури, охорони здоров'я, благоустрою містечка. Для придбання керамічних каналізаційних труб їздив на Західну Україну, зазнав нападу упівців...

1949 року за успіхи у відбудові зруйнованого господарства району низка передовиків отримала державні відзнаки. 18 грудня 1949 року медаллю «За трудову відзнаку» був нагороджений і Григорій Данилович. 1950 року обрали головою Новоушицького райвиконкому, членом бюро райкому партії, депутатом обласної та районної рад.

А 1953 року повернувся ближче до батьків, у Миньківці, де ще 1948 року купив будинок, сподіваючись жити у своєму Миньковецькому районі. Очолив відділ освіти, докладав зусиль до зміцнення матеріальної бази й кадрового потенціалу шкіл, дошкільних закладів. Дбав і про патріотичне виховання школярів. Розуміючи, що любов до рідного краю посилюється знанням його історії, культури, пропонував школам створювати краєзнавчі кутки, музеї. У районній газеті «Колгоспне село» з'являються його публікації [7; 8].

З ліквідацією Миньковецького району у січні 1959 року очолив дитячий будинок для сиріт та неблагополучних дітей. Їх треба було одягнути, нагодувати, обігріти, оточити увагою, організувати навчання. Вихованці здобували знання у Миньковецькій середній школі, розташованій поруч, за кілька метрів. Там і Григорій Данилович читав астрономію. Його добре пам'ятають

колишні учні, зокрема Володимир Білий: «Григорій Данилович був строгий учитель, але дуже цікава людина, вивчав історію краю, брав участь в археологічних пошуках. А ще мав велику колекцію марок, навіть – дореволюційних. Я обмінювався з ним марками». Вчилися у нього син Михайло та Ніна Васильєва, яка згодом стала невісткою. Скидки не робив і своїм. Якесь син прийшов невідготовленим до уроку, і батько поставив двійку... Захоплювався своїм учителем Петро Антонович Білий, упродовж 30 років проректор з господарських питань і соціально-економічного розвитку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, співавтор історичного нариску «Миньковеччина» (2004), який твердив, що Григорій Данилович «свою захопленість минулим краєм передав багатьом учням школи...» [6, с. 148].

Саме в цей миньковецький період життя (1953-1966) Г.Д. Гавінчук на всю силу заявив про себе як краєзнавець. І хоча публікуватись почав ще в Новій Ушиці (то були здебільшого статті про поточне життя району, витяги із сесійних доповідей, звітів), зате перші краєзнавчі публікації з'явилися саме в Миньківцях.

Цьому сприяло кілька обставин. Інтелектуальний рівень дослідника, який навчався в низці закладів, мав різносторонню підготовку. І великий життєвий досвід людини, яка, побувавши на Далекому Сході, у Китаї, Фінляндії, пройшовши в складі І Білоруського фронту кілька європейських країн, цілком усвідомлювала, що кращої ніж рідна земля не має. А ще володів неоціненним як для того часу раритетом, статтею С. Євтіхієва «Миньковецькое государство», чи не єдине в області джерело історії Миньківців часів поміщика Ігнація Сцібор Мархоцького. Випадково знайшов її у варшавських господарів, де квартирував у післявоєнний час. У Царстві Польському, яке до петроградського перевороту 1917 року входило до складу Російської імперії, було чимало службовців – поляків, які володіли російською мовою, читали російські газети і журнали. Ось на такий російський журнал «Нове время» за 1913 рік наткнувся у вільний час і... очам своїм не повірив – там була докладна розповідь про так звану «Миньковецьку державу» з її грошима, законами, прикордонними стовпами [20].

Вирішальним фактором відродження репресованого в 30-і роки краєзнавства стала смерть Й. Сталіна, розвінчання його культу, реабілітація репресованих. Тоді повіяло теплим вітром історії, почалася хрущовська відлига. Григорій Данилович і сам підтримував подружжя, яке повернулося з депортації до Казахстану, надавши роботу, а раніш репресованого Михайла Левицького не побоявся взяти бухгалтером у відділ освіти. Ось тоді й оприлюднив свій скарб – доповідь про давно забуту «Миньковецьку державу».

На початку 60-х краєзнавча громадськість, компенсуючи втрати, завдані їй двома десятиліттями репресій, настирливо ставила на порядок денний питання написання і видання історії населених пунктів України. 1962 року ця ідея пробила стіну заборон – 29 травня була прийнята постанова президії ЦК компартії України «Про видання «Історії міст і сіл Української РСР». Розпочалася дванадцятирічна кампанія зі створення літописів кожного населеного пункту. Всі ці обставини і висунули Г.Д. Гавінчука в перші ряди літописців краю.

1957 року побачили світ статті про розвиток освіти і культури на Миньковеччині у миньковецькій районній газеті «Колгоспне село», яку редагував А.А. Сеферовський [7], дві статті про 100-річчя Миньковецької школи, вміщені в дунаєвській районній газеті «Ленінським шляхом» та обласній «Радянське Поділля» [10;11]. Згодом повідав Григорій Данилович про деякі археологічні знахідки – римські монети із зображенням Доміціана (76-96 рр.), Коммода (180-192 рр.), Лева I (457-474), інших римських імператорів [9] та мід-

ну сокиру [14], які поповнили шкільний музей і дали аргументи для твердження про активну участь краю в історії України, у її відносинах із зовнішнім світом.

На початку 60-х підготував перший варіант нарису історії Миньківців. Слід зазначити, що це була зовсім не компіляція, особливо статті Є. Євтихієва. Опирався Григорій Михайлович на поважну джерельну базу: архівні документи, опубліковані у збірниках документи і матеріали, оповідання Й. Ролле «Hrabia Peduch» [18], словник Брокгауза-Ефрона, «Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета», вып. 9, «Подольские епархиальные ведомости», деякі друковані праці Ю. Сіцінського, статті краєзнавців С. Гуменюка, А. Козлової, книги С. Бабишена [4; 5], фонди музею Миньковецької середньої школи, спогади, зокрема вчителя-пенсіонера депутата сільської ради М.Я. Довганя, матеріали поточних архівів колгоспу і сільської ради тощо. Дотримуючись принципу історизму, певну епоху пізнавав за академічними виданнями.

У першу чергу в нарисі надав гласності добі, пов'язаній з діяльністю ініціативного поміщика Ігнація Мархоцького, існуванням так званої «Миньковецької держави». На історіографічну концепцію Г.Д. Гавінчука свою печать наклала тогочасна ідеологія. «Витискуючи кров і піт, за нагробовані гроші В. Мархоцький купує в Херсонській (Понтійській) губернії двадцять тисяч десятин землі, фільварки: Ярмолинці, Сеферовка та інші маєтки Подільської губернії», – автор фіксує загальноприйнятий штамп [16, с.4]. Або: «Часто мінялися експлуататори, а селяни все більше закабалювалися і жили в нещадних злиднях, ходили в лахміттях, голодні... [16, с.3]. Однак далі, аналізуючи законодавчі акти графа, наводить його вимогу шанобливо ставитися до селян, а також факт, коли під час шляхетського поїзду на резиденцію графа Бельмонта селяни стали на захист І. Мархоцького, показує, що насправді взаємини поміщика, його адміністрації з селянами Миньковецького ключа помітно відрізнялися від стосунків у сусідніх маєтках.

Граф Ігнацій Мархоцький у нарисі Г.Д. Гавінчука представлений «диваком», який втручався в церковні справи, закryw у Сиворогах церкву Різдва Пресвятої Богородиці, розташовану на поміщицьких землях, не допускав новоприбулого священника М. Підруцького до села. Влаштував свято обжинків, але з помітним доважком язичницьких обрядів, так зване «Свято Церери». Приписав собі вдуманий ним же графський титул і вимагав, щоби сусіди в спілкуванні вживали цей титул, нерідко втрачаючи із-за цього не тільки в моральному, а й в матеріально-фінансовому плані. Дивною вигляділа триумфальна зустріч єпископа Мацкевича. Незаслужено покарав хлопця, на якого звернула увагу його дочка. Переслідував сина Кароля, який таємно повінчався з дівчиною, до якої після смерті дружини і граф був небайдужим. Були випадки протистояння з владою не тільки церковною, а й світською. Все це робило графа диваком. Так писав Юзеф Ролле, так переспівали Ю. Ролле А. Копилов та Є. Євтихієв [20; 22]. Таку лінію повів і автор нарису, згодом й інші дослідники [3].

Однак краєзнавець Г.Д. Гавінчук осягнув й інше – граф був не стільки диваком, скільки реформатором, котрий звичайне село Миньківці, яке не мало навіть церкви і відрізнялося від інших тим, що в ньому кілька єврейських сімей займалося ремеслом і торгівлею, перетворив у таку собі оазу на тлі кріпосницьких порядків на Поділлі. Григорій Данилевич перелічує «зако-ни» – нормативно-правові акти, видані Ігнацієм Мархоцьким, чітко вказує дату ліквідації кріпацтва в «Миньковецькій державі» – 2 січня 1801 року, коли був підписаний «Соціальний договір з підданими», оголошено свободу найвищою цінністю, скасовано податки окрім стабільної плати за оренду землі – 1 руб. 4 коп. за 1000 кв. сажнів. Слід відмітити, що після Г.Д. Гавінчука за пере-

од з 1965 року до організації в рамках Центру мархоцькознавства постійних науково-краєзнавчих конференцій, круглих столів, симпозіумів, ніяких нових фактів, окрім більш-менш талановитих інтерпретацій відомих про добу Мархоцького, ніхто не ввів. Хіба добавилось щось із усної народної творчості – з переказів, легенд про талановитих селян, майстрів.

У першому варіанті нарису (1962 р.) автор доводить оповідь до смерті графа, переходу маєтку до сина Кароля і конфіскації після польського повстання 1831 р. Цей варіант попав на сторінки 63 числа молодіжної газети «Прапор юності» [13].

Однак Григорій Данилович не припиняв пошуку, особливо після того, як почалася робота над нарисами і довідками до хмельницького тому «Історії міст і сіл Української РСР». Схоже він входив до робочої групи з написання нарисів, а згодом і довідки про Миньківці, збирав нові факти, уточнював і доповнював нарис. У тому числі і в частині давньої історії.

У рукописі «Село Миньківці Дунаєвського району Хмельницької області: історико-економічний нарис» (1965 р.) вже навіть лист Подільської палати державного майна від 8 листопада 1844 року до Подільського губернського люстратора, взятий з архівної справи. Документ свідчить про повний занепад Миньківців після Мархоцьких: «Из числа конфискованных у заговорщика Мархоцкого именованного принято в состав государственных имуществ Новоушицкого уезда местечко Миньковцы.

Палата государственных имуществ, усматривая, что м. Миньковцы находится в совершенном упадке, между тем, как по месту положения своему на большой почтовой дороге, недалекому расстоянию от губернского города и бывающим еженедельным базаром, весьма полезно бы изыскать способы для приведения оного в лучшее состояние, палата положила назначить м. Миньковцы к люстрации...» [16, с.8].

Люстрації були проведені і 1847, і 1859 рр., але стан справ не поліпшився. Була закрита школа, аптека і лікарня. Церковно-парафіяльну школу відновили аж 1860 року, 1882 року почало діяти Міністерське однокласне училище.

Були доповнені і уточнені документами поточних архівів колгоспу і сільради сторінки історії радянської доби. Динаміку його наукового дослідництва характеризує рух від упорядкування фактів у їх часовій послідовності до певних узагальнень, логічних тверджень.

У 60-ті роки набула дальшого розвитку топоніміка як спеціальна мовознавча й історична дисципліна, яка давала додаткову аргументацію для трактування подій середньовічної історії. З'явилася серія публікацій С.Д. Бабишена, його книга «Топоніміка в школі». Віддав належне цій галузі знань і Григорій Данилович, наводячи окремі топоніми, пояснюючи їх. Зокрема й назву власного села Сивороги, яку вивів від Сивого Рогу – величезної скелі. Топоніми і мікротопоніми зустрічаються і в інших публікаціях, роблячи їх як джерелом топоніміки, так і джерелом історії.

Аналізуючи довідку про Миньківці, вміщену в книзі про населені пункти Хмельниччини, і рукописну довідку, яку підготував Григорій Данилович на замовлення районної комісії з написання історії населених пунктів Дунаєвщини, не важко помітити, що факти співпадають, у тому числі й за хронологією розміщення. Однак в останньому варіанті, можливо 1969 року, вже через 3 роки після смерті Г.Д. Гавінчука, внесені уточнення. Замість об'єднаного колгоспу, який носив ім'я Жданова, у вміщеній в томі довідці фігурує колгосп «За комунізм», згадується телеграфіст Ф.С. Пивоваров, на честь 50-річчя жовтневих подій 1917 року нагороджений орденом Леніна, і вчителька Станіслава Йосипівна Коберницька, відзначена орденом Трудового Червоного Прапора [21, с.259].

Не менш цікавим є розділ нарисів, де йдеться про новітню добу історії Миньківців. З посиланням на архівні джерела, а також спогади вчителя матема-

тики Миколи Яковича Довганя Григорій Данилович фіксує факти участі миньківчан у революційних подіях 1905-1907 рр. Зокрема – учителя Гуменного В.Я., зв'язаного з Кам'янець-Подільським осередком РСДРП(б). Він розповсюджував революційну літературу, листівки, проводив агітаційну роботу серед батьків та учнів. Згадує миньківчанина М.Г. Козицького, заарештованого за участь у першотравневій демонстрації в Кам'янці-Подільському [16, с.10].

У транскрипції, характерній радянській історіографії, описано події 1917-1920 рр. Фактів національно-визвольних змагань, боротьби за незалежну Українську Народну Республіку він не знав, бо були вони під сімома замками і стали відомими аж у добу незалежності України. Тому в нарисі розповідається про наступ більшовицьких військ, встановлення радянської влади.

Заслуговує на увагу сюжет про Миньківці 20-х років, вибори в січні 1921-го року 29 депутатів до сільської ради, створення партійного і комсомольського осередків. Нарис дає багатий фактичний матеріал про хід колективізації на Миньковеччині, створення 1921 року сільськогосподарської артілі «Зірка», 1928 року – товариства спільної обробки землі на чолі з Володимиром Кокошем, 1929 року на його основі – колгоспу «Більшовик», правління якого склали Володимир Олійник – голова, Володимир Кокош, Філімон Марчук, Іван Зіневич – члени [16, с.15-16].

Участь миньківчан у Другій світовій війні представлена скупо – окремими фактами.

Однак уже в статті – довідці «Загальні дані про Миньківці станом на 1 січня 1962 року» знаходимо більш повну картину повоєної відбудови, розвитку сільського господарства, промисловості, освіти, охорони здоров'я, культурного життя, детальну інформацію про діяльність колгоспу імені Жданова, який об'єднував села Миньківці, Велику Кужелеву, Городиськи, Катеринівку, дані про площі посів, врожайність у 1961 році, поголів'я худоби в колективному та індивідуальному секторі, побудову 1953 року Миньковецької ГЕС, кількість техніки в колгоспі та жителів села, склад та освітній рівень населення, про відомих людей тощо [12].

Власне, Миньковеччина в особі Григорія Даниловича Гавінчука отримала свого першого в радянську добу літописця – подвижника, людину великого досвіду і знань, патріота рідного краю, який залишив для наступників значний фактологічний матеріал.

Список використаних джерел:

1. Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації, ф.33, оп.686196, спр.3793, арк.205.
2. Там само, спр.5478, арк.202-203.
3. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej / Roman Aftanaz. – Wrocław, 1996. – Т.9: Wojewodztwo Podolskie. – 446 s.; il.
4. Бабишен С.Д. Путівник по визначних місцях (Хмельницька область). На допомогу юним мандрівникам по рідному краю / С.Д. Бабишен. – 2-ге вид. – Хмельницький, 1958. – 82 с.
5. Топоніміка в школі. – К. : Рад. школа, 1962. – 122с.
6. Білий О.П. Миньковеччина : іст. нарис / О.П. Білий, П.А. Білий. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. – 160 с.: іл.
7. Гавінчук Г. Народна освіта і культура району за 40 років / Г. Гавінчук // Колгоспе село. – 1957. – 10 жовт.
8. Його. Такий був мій комсомольський шлях // Там само. – 1958. – 12 жовт.
9. Його. Цікава знахідка // Ленінським шляхом. – 1960. – 5 берез.
10. Його. Миньковецькій школі 100 років // Там само. – 1960. – 20 жовт.
11. Його. Століття школи // Радянське Поділля. – 1960. – 10 листоп..

12. Його. Загальні дані про Миньківці станом на 1 січня 1962 року: стаття-довідка [Рукопис]. – Миньківці, 1962. – 15 с.
13. Його. Миньківці: «Миньковецька держава» // Прапор юності: орган Хмельницького ОК ЛКСМУ. – 1962. – 23 трав.
14. Його. Цікава знахідка // Ленінським шляхом. – 1965. – 27 листоп.
15. Історичні дані про Миньківці [Рукопис]. – Миньківці, 1965. – С. 3-4.
16. Його. Село Миньківці Дунаєвського району; іст. – екон. нарис [Рукопис]. – Миньківці, 1965. – 19 с.
17. Прокопчук В.С. Гавінчук Григорій Данилович (1908-1966) / В.С. Прокопчук, Т.К. Прокопчук // Дунаєвеччина в іменах : біобібліограф. довідн. – Кам'янець-Подільський : Оіом, 2007. – Вип. 2. – С. 50-51.
18. Antoni J. Hrabia Redux / J. Antoni // Opowiadania. – Warszawa, 1884. – Ser. 4, t. 2. – 75 s.
19. Друга світова війна в історичній пам'яті України. За матеріалами Українського інституту національної пам'яті / [упорядн.: Л. Герасименко, Р. Пилявець; редкол.: І. Юхновський (відп. ред.) та ін.]. – К.; Ніжин: Лисенко М.М., 2010. – 247 с.; 22 с. іл.
20. Евтихийев Е. Миньковецкое государство / Е. Евтихийев // Новое слово. – 1913. – №3. – С. 34-52.
21. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область / [редкол.: М.І. Мехеда (голова), Д.М. Галай (відп. секр.), Т.В. Главак (заст. голови) та ін.]. – К.: Ін-т іст. АН УРСР, 1971. – 706 с.
22. Копылов А. Миньковецкое государство / А. Копылов // Русский вестник. – 1895. – №1. – С. 175-195; №5. – С. 85-119.
23. Сливка А. Г.Д. Гавінчук – дослідник минулого нашого краю / А. Сливка // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій : зб. наук.-краєзн. пр. – К.; Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2003. – Вип. 3. – С. 276-277.

The article deals with life and researches for the first time creative work of the student of local lore of the 1960s Hryhorii Danylovych Havinchuk from Mynkivtsi of Dunaivtsi district in Khmelnytskyi region.

Key words: student of local lore, research, Mynkivtsi, local lore essay, article, I. Markhotskyi, Mynkivtsi state.

Отримано: 25.09.2015 р.

УДК 821.161.2-1.09Шевченко:062

Т. В. Роспопа

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті аналізується феномен Тараса Шевченка у літературно-критичній рецепції І. Огієнка. Досліджуються особливості інтерпретації вченим творчої спадщини митця, характеристика ним життя та творчості Т. Шевченка.

Ключові слова: феномен Т. Шевченка, літературно-критична рецепція, І. Огієнко, наукова інтерпретація.

Постановка проблеми. Феномен Тараса Шевченка – це одна із надзвичайно важливих рис української душі. Шевченко не просто поет – це українська нація, її душа, ідея.